

KMP.571.3.2017.WS

Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur z rewizytacji Oddziału Zewnętrznego Aresztu Śledczego w Radomiu

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192, dalej OPCAT), oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, 1 lutego 2017 r. do Oddziału Zewnętrznego Aresztu Śledczego w Radomiu (zwanego dalej: OZ, jednostką), udali się przedstawiciele Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (dalej: KMPT, Mechanizm): Justyna Róża Lewandowska - dyrektor Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji”, Przemysław Kazimirski – zastępca dyrektora Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji”, Wojciech Sadownik (prawnicy) oraz Sulimir Szumielewicz (psycholog, psychotraumatolog).

Celem wizytacji przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur było sprawdzenie na miejscu sposobu realizacji zaleceń wydanych przez pracowników BRPO w trakcie poprzedniej wizytacji jednostki przeprowadzonej 15 grudnia 2008 r.

W ramach wizytacji wykonano następujące czynności:

- przeprowadzono rozmowę wstępną z ppor. Rafałem Patronem – wychowawcą oraz funkcjonariuszami pełniącymi służbę w OZ w dniu wizytacji,
- dokonano oglądu terenu jednostki, w tym wszystkich cel mieszkalnych, biblioteki, łaźni, świetlicy, siłowni, a także ambulatorium oraz terenów wykorzystywanych do spaceru i zajęć sportowych,
- przeprowadzono rozmowy indywidualne z więźniami,
- dokonano analizy dokumentacji związanej z funkcjonowaniem placówki wykonano dokumentację fotograficzną.

Przedstawiciele KMPT poinformowali wychowawcę o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali jego uwag i wyjaśnień.

Ponadto po zakończeniu wizytacji analizie poddano dokumenty związane regulujące prawa i obowiązki więźniów.

2. Charakterystyka jednostki

Oddział Zewnętrzny przeznaczony jest dla skazanych odbywających karę pozbawienia wolności po raz pierwszy. Jest on jednostką typu półotwartego, o pojemności 65 miejsc. W dniu wizytacji karę pozbawienia wolności odbywało 64 więźniów, w tym 61 – w systemie programowego oddziaływania (P-2/p) oraz 3 – w systemie zwykłym (P-2/z).

3. Stan realizacji zaleceń wydanych w wyniku wizytacji jednostki przeprowadzonej 15 grudnia 2008 r.

I. W związku z zarzutami dotyczącymi dużego zadymienia korytarza Oddziału z powodu wyznaczenia na jego terenie miejsc do palenia papierosów, zasadne jest wprowadzenie innych rozwiązań realizujących rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 listopada 1996 r. w sprawie określenia zasad dopuszczalności używania wyrobów tytoniowych w obiektach podległych Ministrowi Sprawiedliwości (zrealizowane).

W celu wyeliminowania zadymienia OZ palarnia została zorganizowana na odpowiednio zabezpieczonym terenie przylegającym do budynku jednostki, do którego osadzeni mają dostęp w godzinach od 6¹⁵ do 24⁰⁰.

II. Należy umieścić w ambulatorium odpowiednio zredagowaną Kartę Praw Pacjenta (częściowo zrealizowane).

W pomieszczeniu ambulatorium w widocznym miejscu (na ścianie nad kozetką) wywieszony został wyciąg z regulacji dotyczących opieki zdrowotnej osób pozbawionych wolności. Jednakże akty prawne na których broszura ta została opracowana, są już nieaktualne bądź nieobowiązujące tzn. - o zakładach opieki zdrowotnej (Dz. U. z 1998 r. Nr 117, poz. 756), o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. z 1997 r. Nr 113, poz. 731), o pobieraniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów (Dz. U. z 1995 r. Nr 138, poz. 682), o zawodach pielęgniarki i położnej (Dz. U. z 1998 r. Nr 106, poz. 668), o zawodzie lekarza (Dz. U. z 1998 r. Nr 106, poz. 668), Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 1987 r. Nr 90, poz. 557). W związku z tym pracownicy BRPO zalecają aktualizację przedmiotowej karty praw pacjenta przebywającego w Areszcie Śledczym w Radomiu i oparcie jej na aktualnych przepisach.

III. Należy doprowadzić do zmiany Porządku wewnętrznego tak, aby realizacja prawa do spaceru nie kolidowała z zajęciami na siłowni (niezrealizowane).

W dalszym ciągu osadzony musi dokonać wyboru, czy chce skorzystać ze spaceru czy z siłowni. W ocenie KMPT możliwość korzystania z tego pomieszczenia nie powinna wiązać się z koniecznością rezygnacji ze spaceru. Wypełnienie czasu więźniom zajęciami bez wątpienia pozytywnie wpływa na ich samopoczucie. Ponadto aktywne spędzanie czasu przez osadzonych może przyczynić się do wypracowania prawidłowych nawyków, które będą podtrzymywane przez osoby pozbawione wolności po opuszczeniu jednostki. Mając to na uwadze przedstawiciele KMPT ponownie zalecają zmianę Porządku wewnętrznego tak, aby realizacja spaceru nie kolidowała z zajęciami na siłowni.

IV. Należy wyeliminować sytuacje, w których skazani używają kilkakrotnie (ponownie) tych samych ustników do alkometru (zrealizowane).

W dniu wizytacji w jednostce była odpowiednia liczba ustników. Ponadto w rozmowach osadzeni nie wskazywali, jakoby musieli korzystać z wcześniej używanych ustników.

V. Należy zmienić godzinę odbywania posług religijnych na taką, która umożliwiłaby uczestnictwo w nich skazanym pracującym (zrealizowane).

Msze święte realizowane są w niedziele, w dniu wolnym od pracy.

VI. Należy naprawić usterkę radiowęzła, aby jak najszybciej wznowić jego działalność (niezrealizowane).

W dalszym ciągu radiowęzeł nie jest sprawny. Jednakże w dniu wizytacji w każdej celi mieszkalnej znajdował się odbiornik radiowy i telewizyjny, w związku z czym więźniowie mają nieograniczony dostęp do informacji. Ponadto zgodnie z przekazanymi pisemnie przez Kierownika jednostki informacjami zdecydowana większość osadzonych (57) jest zatrudnionych, co powoduje, że są nieobecni przez znaczną część dnia w OZ. Co więcej wszelkie informacje na temat funkcjonowania jednostki są zamieszczane na tablicy ogłoszeń zlokalizowanej na korytarzu OZ. Dzięki temu osadzeni mogą w dogodnym dla siebie czasie zapoznać się z odpowiednimi komunikatami i informacjami. W związku z tym w ocenie przedstawicieli KMPT w chwili obecnej przeznaczanie środków finansowych na uruchomienie radiowęzła wydaje się niecelowe.

4. Mocne strony i dobre praktyki

Wszystkie cele mieszkalne wyposażone były w dniu wizytacji w szafy odzieżowe. Pozwalało to osadzonym na utrzymanie porządku w tych pomieszczeniach

oraz przechowywanie swoich rzeczy w odpowiednich warunkach. Meble te OZ pozyskuje nieodpłatnie z różnych źródeł, np. szkół, sądów. Przedstawiciele KMPT bardzo dobrze oceniają przyjęte w jednostce rozwiązanie.

5. Inne uwagi wynikające z rewizytacji

5.1 Problem systemowy

Problemem systemowym, którym zajmuje się Rzecznik Praw Obywatelskich, jest krajowy porządek prawny w zakresie normy powierzchni mieszkalnej przypadającej na jednego więźnia. Obecny stan prawny budzi wątpliwości RPO w odniesieniu do podstawowych standardów praw człowieka i przyjętych przez Rzeczpospolitą Polskę zobowiązań międzynarodowych. Rekomendacja Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (dalej: CPT) skierowana do władz krajowych, określająca powierzchnię 4 m^2 jako minimalny standard, znalazła się już w raporcie z wizyty Komitetu w Polsce w 1996 roku. W każdym kolejnym raporcie Komitet formułował zalecenie wskazując, że istniejąca w Polsce norma 3 m^2 nie oferuje satysfakcjonującej przestrzeni życiowej, w szczególności w celach o względnie małym rozmiarze. Podczas ostatniej wizyty w 2013 r. Komitet zalecił polskim władzom dokonanie rewizji normy powierzchni mieszkalnej tak, aby we wszystkich jednostkach penitencjarnych na jednego osadzonego przypadły co najmniej 4 m^2 w celach wieloosobowych i co najmniej 6 m^2 w celach jednoosobowych, nie wliczając powierzchni kąpoków sanitarnych. W związku z powyższym, Rzecznik Praw Obywatelskich w dniu 24 maja 2016 r. wystąpił do Ministra Sprawiedliwości z prośbą o podjęcie inicjatywy legislacyjnej w przedstawionej kwestii. W odpowiedzi na wystąpienie RPO Ministerstwo Sprawiedliwości wskazało, że obecnie nie dostrzega dostatecznie uzasadnionych podstaw do ingerencji legislacyjnej w zakresie zmiany przepisu art. 110 k.k.w. W związku z tym w kolejnym wystąpieniu z dnia 29 lipca 2016 r. Rzecznik wskazał, że proponowane przez Ministerstwo Sprawiedliwości rozwiązania, polegające na próbach zmniejszenia zaludnienia jednostek penitencjarnych, bez koniecznej zmiany legislacyjnej, są rozwiązaniami niewystarczającymi i nie mieszczącymi się w standardach funkcjonowania demokratycznego państwa prawnego. Niemniej zdając sobie sprawę z tego, że przeciwdziałanie przeludnieniu w jednostkach penitencjarnych jest procesem złożonym i rozciągniętym w czasie, Rzecznik zaapelował o rozważenie dokonania zmian legislacyjnych w zakresie postulowanej normy powierzchniowej (4 m^2) w odniesieniu do funkcjonujących oddziałów terapeutycznych dla osób z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo.

Sekretarz Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości w odpowiedzi z dnia 17 października 2016 r., nie podzielił jednakże argumentacji Rzecznika w odniesieniu do tej kategorii więźniów. Sprawa metrażu celi więziennej pozostaje w dalszym ciągu w zainteresowaniu Rzecznika Praw Obywatelskich.

5.2 Traktowanie

Niektórzy osadzeni w rozmowach z przedstawicielami KMPT wskazywali, że podczas kontroli osobistej muszą zdjąć od razu wszystkie ubrania. Mimo, że informacje te nie były przekazane w formie skarg, należy przypomnieć, że zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich poszanowanie prawa osadzonego do intymności i godności osobistej oznacza również szacunek dla indywidualnego poczucia wstydu, które w przypadku pozostawienia tej osoby bez ubrania jest niewątpliwie naruszane. Warto odnieść się do stanowiska Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) wskazanego w raporcie z wizytacji przeprowadzonej w Polsce w dniach 5-17 czerwca 2013 r., w którym wskazano, że kontrola osobista jest środkiem bardzo inwazyjnym i potencjalnie poniżającym. Z tego też powodu, uciekanie się do przeprowadzenia kontroli osobistej powinno być oparte na indywidualnej ocenie ryzyka i być poddane rygorystycznym kryteriom oraz nadzorowi. Powinno się podjąć wszystkie rozsądne wysiłki w celu zminimalizowania poczucia zażenowania. Osoby osadzone poddawane kontroli osobistej normalnie nie powinny być zobowiązane do zdjęcia całego ubrania w tym samym czasie, np. powinny mieć prawo do zdjęcia ubrań powyżej pasa i do ubrania się przed zdjęciem pozostałych ubrań¹. Przeprowadzanie kontroli osobistych powinno zatem odbywać się w następujący sposób: osadzony nie powinien być zobowiązany do zdjęcia całego ubrania jednocześnie, a zdejmować je częściami i ubierać się po dokonaniu kontroli określonego odcinka. Przykładowo kontrolowany wpierw zdejmuje ubranie od pasa w górę i podlega kontroli. Następnie po ubraniu się zdejmuje odzież od pasa w dół i ta część jego ciała jest kontrolowana. W tym miejscu należy zauważyć, że zalecany przez wizytujących sposób przeprowadzania kontroli osobistej został uwzględniony w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej (Dz. U. z 2016 r., poz. 1804), które weszło w życie z dniem 2 stycznia 2017 r. Przedstawiciele KMPT zalecają zatem

¹ Pkt 106 Raportu z wizyty Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) przeprowadzonej w Polsce w dniach 5 - 17 czerwca 2013 r.

przypomnienie funkcjonariuszom Służby Więziennej o obowiązujących standardach dotyczących przeprowadzania kontroli osobistych.

5.3 Prawo do informacji

Zgodnie z informacją przekazaną przez wychowawcę przedstawicielom KMPT w jednostce osadzeni mają możliwość korzystania z komputera z dostępem do BIP oraz komunikatora Skype. Z uwagi na awarię tego urządzenia wizytujący nie mogli jednak zapoznać się z dostępnymi dla osadzonych stronami internetowymi. Większość z więźniów, z którymi rozmawiali pracownicy BRPO, nie wiedziała jednak o możliwości skorzystania z komputera. W związku z powyższym w ocenie reprezentantów KMPT wskazane jest poinformowanie wszystkich osadzonych o możliwości skorzystania zarówno ze Skype, jak i BIP.

6 Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają **Kierownikowi Oddziału Zewnętrznego Aresztu Śledczego w Radomiu:**

1. przypomnienie funkcjonariuszom Służby Więziennej o obowiązujących standardach dotyczących przeprowadzania kontroli osobistych;
2. zaktualizowanie karty praw pacjenta przebywającego w Areszcie Śledczym w Radomiu i oparcie jej na obowiązujących przepisach;
3. wprowadzenie zmian w Porządku wewnętrznym tak, aby realizacja prawa do spaceru nie kolidowała z zajęciami na siłowni;
4. poinformowanie wszystkich osadzonych o możliwości skorzystania zarówno ze Skype, jak i BIP.